

Je suis
CHARLIE

ΟΧΙ, ΔΕΝ ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΣΑΡΛΙ (ΚΙ ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ)¹

CAS MUDDE

Η τρομοκρατική επίθεση στο γαλλικό σατιρικό περιοδικό *Charlie Hebdo* στο Παρίσι, που είχε τραγική κατάληξη τον θάνατο δέκα δημοσιογράφων και δύο αστυνομικών, είναι από πολλές απόψεις τρομακτική. Παρότι οι τρεις τρομοκράτες παραμένουν ασύλληπτοι και δεν γνωρίζουμε επισήμως τα κίνητρά τους, όλες οι ενδείξεις παραπέμπουν σε τζιχαντιστές, πιθανότατα μουσουλμάνους που έχουν γεννηθεί στη Γαλλία και συμμετείχαν στον πόλεμο στη Συρία (σημειώστε την ομοιότητα με την τρομοκρατική επίθεση πέρυσι στο Εβραϊκό Μουσείο στις Βρυξέλες).

Η γενικότερη αντίδραση δεν απέχει από ό,τι έχουμε δει συχνά στο παρελθόν, για παράδειγμα μετά τη δολοφονία του ολλανδού κινηματογραφιστή Τέο Βαν Γκογκ το 2004 ή μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ το 2001. Οι πολιτικοί χρησιμοποίησαν τις επιθέσεις για να καυχηθούν για τις αψεγάδιαστα δημοκρατικές και ελεύθερες κοινωνίες των οποίων ηγούνται και για να τονίσουν ότι τέτοιες ενέργειες δεν έχουν τίποτε να κάνουν με το Ισλάμ παρά μόνο με κάποιους παρανοϊκούς που χρησιμοποιούν τη θρησκεία σαν δικαιολογία για τις εξτρεμιστικές τους ιδέες. Οι πολίτες αντέδρασαν με το μόνο μέσο στο οποίο παραμένουν ενεργοί, τα social media, με μεγαλεπήβολες δηλώσεις αλληλεγγύης, μέχρι να αποσπάσει την προσοχή τους κάποιο άλλο βιντεάκι με σκίουρους που κάνουν σκι ή γατάκια που παίζουν πιάνο. Και οι μεν και οι δε δηλώνουν ότι «είμαστε...» το εκάστοτε θύμα της ημέρας.

Σήμερα το Facebook και το Twitter έχουν γεμίσει από δηλώσεις του τύπου «Je suis Charlie» – «Είμαι Σαρλί» ή «Είμαστε όλοι Σαρλί». Δυστυχώς, δεν είμαστε. Για την ακρίβεια, με μερικές εξαιρέσεις, δεν είμαστε όλοι Σαρλί, κι αυτό είναι ένα μείζον πρόβλημα για τις φιλελεύθερες δημοκρατίες σε όλο τον κόσμο. Θα επικαλεστώ τρεις λόγους για τους οποίους, κατά τη γνώμη μου, δεν είμαστε όλοι

Ο Cas Mudde είναι ολλανδός πολιτικός επιστήμονας που μελετά τον εξτρεμισμό και τον λαϊκισμό στην Ευρώπη.

Σαρλί και αυτό αποτελεί πρόβλημα για τις δημοκρατίες μας.

Πρώτα απ' όλα, πολλοί από αυτούς που ηχηρά «υπερασπίζονται» το *Charlie Hebdo* είναι νεοφώτιστοι και εξαιρετικά επιλεκτικοί θαυμαστές του σατιρικού περιοδικού. Για παράδειγμα, είναι εκπληκτικό πόσο ισλαμοφοβικοί και ακροδεξιοί δηλώνουν την αγάπη τους για ένα περιοδικό που μέχρι πρότινος θεωρούσαν «κομμουνιστικό σκουπίδι» (μετά τη δημοτική σάτιρα που το *Charlie* άσκησε στους ήρωές τους, από τον Ιησού Χριστό μέχρι τη Μαρίν Λε Πεν). Αυτοί είναι οι ηρωικοί υπερασπιστές της ελευθερίας του λόγου, που σαν τον Γκέερετ Βίλντερς θέλουν να απαγορεύσουν το Κοράνι με το σκεπτικό ότι υποκινεί σε βίαιες πράξεις.

Πολλοί δεν είναι Σαρλί, ακριβώς επειδή το *Charlie Hebdo* ασκεί κριτική σε όλες τις θρησκείες και σε όλους τους πολιτικούς, ανεξαρτήτως εθνικότητας, φύλου, ιδεολογίας κ.ο.κ. Και αντίστροφα, ηγέτες κάθε θρησκείας και κάθε πολιτικού κόμματος άσκησαν κριτική στο *Charlie Hebdo*. Κι ωστόσο, το περιοδικό υπέστη βίαιη επίθεση μόνο από εξτρεμιστές μουσουλμάνους. Αυτό είναι γεγονός και κανείς δεν μπορεί να το αρνηθεί! Αλλά δεν σημαίνει ότι οι μουσουλμάνοι εξτρεμιστές είναι οι *μόνοι* που κάνουν επιθέσεις σε αυτούς που τους ασκούν κριτική – για παράδειγμα, πρόσφατα δύο Γάλλοι, μέλη της Jewish Defense League,¹ καταδικάστηκαν για τοποθέτηση βόμβας στο αυτοκίνητο ενός αντι-σιωνιστή δημοσιογράφου. Παρ' όλα αυτά, η άβολη αλλά αναμφισβήτητη αλήθεια είναι ότι οι περισσότερες πράξεις ή απειλές πολιτικής βίας στη σημερινή Ευρώπη προέρχονται από εξτρεμιστές μουσουλμάνους. Αυτό δεν συμβαίνει λόγω του Ισλάμ, καθώς το 99,9% των μουσουλμάνων δεν είναι βίαιοι, αλλά δεν σημαίνει κιόλας ότι το Ισλάμ δεν παίζει κανέναν ρόλο.

Δεύτερον, πολλοί δεν είναι Σαρλί, διότι πιστεύουν ότι ο δημοκρατικός διάλογος οφείλει να διέπεται από «πολιτική ευπρέπεια» (civility) και να μην αναστατώνει τους ανθρώπους. Το πρόβλημα είναι ότι ακριβώς αυτή η «πολιτική ευ-

πρέπεια» είναι μια ολισθηρή έννοια, που σημαίνει διαφορετικά πράγματα για τον καθένα. Επίσης, είναι αδύνατο να μετρήσουμε εάν κάποιος αναστατώνεται ή πολύ περισσότερο να συγκρίνουμε αντικειμενικά πόσο θίγεται ο καθένας. Ο κόσμος μπορεί να θίγεται από το στιδίο, επομένως γιατί θα πρέπει να προστατεύεται ειδικά η θρησκευτική ευαισθησία; Ποιος θα αποφανθεί ότι η κριτική του *Charlie Hebdo* για το Ισλάμ και τον ισλαμισμό θίγει έναν βαθιά θρησκευόμενο μουσουλμάνο περισσότερο απ' ό,τι η κριτική της αθλητικής εφημερίδας *L'Equipe* για την Παρί Σαιν Ζερμαίν θίγει έναν οπαδό της ομάδας αυτής;

Ιστορικά η «πολιτική ευπρέπεια» προσδιορίζεται ανάλογα με τα συμφέροντα του πολιτικού κατεστημένου. Αυτό ισχύει ακόμη και τώρα, που σημαίνει ότι το σχετικό επιχείρημα σχεδόν πάντα χρησιμοποιείται επιλεκτικά και κατά περίπτωση. Ορισμένες κοινωνικές ομάδες είναι προστατευμένες απέναντι στον μη «ευπρέπη» λόγο (uncivil discourse) και άλλες όχι –όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, με τη νομοθεσία ενάντια στις διακρίσεις. Έτσι ορθώνεται ένα τείχος προστασίας αυτών των ομάδων απέναντι στην κριτική, άσχετα από την ορθότητά της, πράγμα που μακροπρόθεσμα αποβαίνει σε βάρος και εκείνων που ασκούν κριτική αλλά και εκείνων που (δεν) την υφίστανται, καθώς δεν έχουν κίνητρα να αναστοχαστούν και να βελτιωθούν.

Τρίτο και τελευταίο, πολλοί δεν είναι Σαρλί, διότι φοβούνται. Πολλοί δεν ασκούν ανοιχτά κριτική ποτέ και σε κανέναν, ή τουλάχιστον όχι στους σχετικά ισχυρούς. Ακόμη όμως και ανάμεσα σε αυτούς που η κριτική είναι η δουλειά τους, όπως οι κωμικοί και οι διανοούμενοι, η αυτολογοκρισία όλο και περισσότερο γίνεται κανόνας. Πολλοί από αυτούς χειρίζονται τα θέματα που αφορούν τους εβραίους και το Ισραήλ με πολύ μεγαλύτερη ευαισθησία απ' ό,τι θέματα που αφορούν άλλες ομάδες και κράτη, από φόβο κυρώσεων (ας θυμηθούμε την πρόσφατη υπόθεση Salaita στις ΗΠΑ²). Εξίσου ανησυχητικός είναι ο ολοένα αυξανόμενος αριθμός κωμικών και διανοου-

μένων που αυτολογοκρίνονται σε θέματα που αφορούν το Ισλάμ και τους μουσουλμάνους. Πριν κάποια χρόνια, είχα γνωρίσει ολλανδούς διανοούμενους με παρέμβαση στον δημόσιο λόγο, οι οποίοι μου είπαν, εμπιστευτικά, ότι είχαν πάψει να ασκούν δημοσίως κριτική στο Ισλάμ και τον ισλαμισμό, διότι δέχονταν απειλές για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Ακόμη κι ο «ατρόμητος» αμερικανός κωμικός Stephen Colbert δεν έδειξε στην εκπομπή του τα περίφημα (ή διαβόητα) σκίτσα του Μωάμεθ και άλλες εικόνες που έμοιαζαν προσβλητικές για τους μουσουλμάνους, δείχνοντας στη θέση τους μια (αστεία) ανακοίνωση περί «τεχνικών προβλημάτων». Παρόλο που αυτοσαρκαζόταν για τον φόβο του σχετικά με πιθανά βίαια αντίποινα, ωστόσο ποτέ δεν το θεώρησε σοβαρό πρόβλημα και εν τέλει κατέληξε να αυτολογοκρίνεται. Ακόμη και οι λίγοι θαρραλέοι που τολμούν να σατιρίζουν το Ισλάμ και τον ισλαμισμό συχνά λογοκρίνονται από τα μέσα ενημέρωσης ή από τους εργοδότες τους –το περιβόητο «επεισόδιο με τον Μωάμεθ» της σειράς South Park λογοκρίθηκε επανειλημμένα από το κανάλι Comedy Central.

Βεβαίως, υπάρχουν δομικά αίτια που ερμηνεύουν τα υψηλά επίπεδα οργής και ματαιώσης που αισθάνονται οι (ριζοσπαστικοί) μουσουλμανικοί πληθυσμοί της Ευρώπης, καθώς και το γεγονός ότι *ορισμένοι* ανάμεσά τους καταφεύγουν στη βία ή την απειλή βίας. Τίποτε, φυσικά, δεν δικαιολογεί βίαιες πράξεις σε μια δημοκρατία, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να μάθουμε κάτι από αυτές. Είναι βολικό και πολιτικά πρόσφορο να ισχυριζόμαστε ότι «εμείς» δεχόμαστε επίθεση επειδή «αυτοί» δεν μπορούν να συμφιλιωθούν με τις «δικές μας» ελευθερίες, ιδίως την ελευθερία του λόγου. Κάποιοι πολιτικοί θα διακηρύξουν ότι «οι μουσουλμάνοι» πρέπει να συμβιβαστούν με το γεγονός ότι ζουν (σήμερα) σε μια κοινωνία όπου τα πάντα επιτρέπεται να υποστούν κριτική, φέρνοντας ως παράδειγμα την κριτική και τη σάτιρα που ασκείται στους χριστιανούς και τον Χριστιανισμό (συχνά βέβαια περισσότερο στις δεκαετίες του '60 και του '70 απ' ό,τι σήμερα), ωστόσο αυτό είναι στην καλύτερη περίπτωση απελές και στη χειρότερη ιδιοτελής. Πολλές από τις «αποδε-

κτές» κριτικές στο Ισλάμ και τον ισλαμισμό θα θεωρούνταν απαράδεκτες, ακόμη και παράνομες, εάν στόχευαν άλλες ομάδες –δοκιμάστε να αντικαταστήσετε τη λέξη «μουσουλμάνοι» με τη λέξη «εβραίοι» ή «μαύροι» για να δείτε εάν θα συνεχίσετε να θεωρείτε αποδεκτή μια τέτοια κριτική. Εξού και ορισμένοι μουσουλμάνοι θεωρούν την «ελευθερία του λόγου» σαν μια βολική δικαιολογία.

Δεν είναι άσχετο με αυτό ένα αίσημα ανημπόριας ανάμεσα στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Ευρώπης. Κάποιοι νιώθουν ότι οι μουσουλμάνοι υφίστανται διακρίσεις, επειδή δεν έχουν φωνή και εκπροσώπηση στο πολιτικό σύστημα. Κατά καιρούς, μάλιστα, υποδεικνύουν την ισχύ των εβραίων και τις επιτυχείς προσπάθειές τους να καταπολεμηθεί ο αντισημιτισμός –διαπνεόμενοι πράγματι *ενίοτε* από μια αντισημιτική αντίληψη. Νιώθουν ότι οι μουσουλμάνοι είναι υποχρεωμένοι είτε να βασίζονται στη συμπάθεια των ελίτ που δεν είναι μουσουλμανικές, και που συχνά αποδεικνύονται πολύ επιλεκτικές στις συμπάθειές τους (ακόμη κι όταν ανήκουν στην Αριστερά), είτε να καταφεύγουν σε εξωπολιτικά μέτρα, όπως η απειλή ή η χρήση βίας.

As επαναλάβω ότι αυτές δεν μπορεί να είναι αποδεκτές δικαιολογίες για πράξεις ή λόγια βίας. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν έχουν και βάση. Εάν «εμείς» περιμένουμε από «αυτούς» να συμβιβαστούν με την ελευθερία του λόγου, τότε η ελευθερία αυτή θα πρέπει να είναι πλήρης και να προστατεύει εξίσου όλες τις κοινωνικές ομάδες (πράγμα που, κατά τη γνώμη μου, είναι αδύνατο). Εάν «εμείς» θέλουμε «αυτοί» να συμβιβαστούν με τους κανόνες του δημοκρατικού παιχνιδιού (κανόνες που δεν είναι «δικοί μας»), τότε θα πρέπει «εμείς» εξίσου να αποδεχθούμε «αυτούς» ως ισότιμους πολίτες. Το Ισλάμ και οι μουσουλμάνοι συχνά αντιμετωπίζονται ως ξένοι, συνδέονται με τη μετανάστευση ή με μια ξένη χώρα/περιοχή. Όμως η πλειονότητα των μουσουλμάνων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες είναι πολίτες που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Ευρώπη. Με άλλα λόγια, «αυτοί» είναι «εμείς»! Επομένως, όσο «αυτοί» οφείλουν να συμβιβαστούν με ό,τι σημαίνει να ζουν στη χώρα «μας», άλλο τόσο και «εμείς» οφείλουμε να συμ-

βιβαστούμε με το γεγονός ότι αυτή η χώρα είναι και «δική τους».

Πώς, λοιπόν, μπορούμε να προχωρήσουμε μπροστά εποικοδομητικά ενισχύοντας τις φιλελεύθερες δημοκρατίες μας αντί να τις αποδυναμώνουμε με αυταρχικές, σπασμωδικές και στερεοτυπικές αντιδράσεις; Αντί να στενεύουμε τα όρια της ελευθερίας του λόγου, περιορίζοντάς την στον «ευπρεπή» λόγο ή επεκτείνοντας ακόμη περισσότερο τη νομοθεσία εναντίον των διακρίσεων, θα έπρεπε να μη μένουμε στα συνθήματα και να αποδεχθούμε αληθινά την ελευθερία του λόγου *για όλους*, συμπεριλαμβανοντας ακόμη και τους αντισημίτες και τους ισλαμόφοβους! Παρομοίως, θα έπρεπε να κριτικάρουμε και να σατιρίζουμε *τους πάντες*, από τους άθεους μέχρι τους χριστιανούς, από τους εβραίους μέχρι τους μουσουλμάνους κι από τους οικολόγους μέχρι τους ακροδεξιούς. Κι αυτό απαιτεί όχι μόνο να ταχθούμε όλοι ενάντια στους εξτρεμιστές αλλά και να υπερασπιστούμε όλους εκείνους που μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι με τον εξτρεμισμό– και βέβαια προτού δεχθούν απειλές ή σφαίρες.

Μτφρ. Γιάννης Μπαλαμπανίδης

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 [ΣτΜ] Το παρόν κείμενο δημοσιεύθηκε στον ιστότοπο opendemocracy.net στις 7 Ιανουαρίου 2015, την ημέρα της επίθεσης εναντίον του περιοδικού *Charlie Hebdo*.
- 2 Η JDL είναι μια θρησκευτικο-πολιτική οργάνωση της εβραϊκής άκρας Δεξιάς με διακηρυγμένο στόχο «να προστατεύει τους εβραίους από τον αντισημιτισμό με οποιαδήποτε μέσα είναι αναγκαία».
- 3 Ο παλαιστινιακής καταγωγής αμερικανός καθηγητής Steven Salaita κλήθηκε να διδάξει στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόις, αλλά η πρόσληψή του ακυρώθηκε, όταν φιλο-ισραηλινό φοιτητές, καθηγητές και χρηματοδότες του Πανεπιστημίου διαμαρτυρήθηκαν, θεωρώντας ότι τα σχόλια που έκανε στο Twitter στη διάρκεια των βομβαρδισμών στη Γάζα είχαν αντισημιτικό περιεχόμενο.